

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF PATROL POLICE ACTIVITIES

Буга В.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету №2
Донецький державний університет внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-0655-5256

Полтавець А.А., к.ю.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін
та безпеки життєдіяльності
Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0001-9011-8480

В статті визначено, що патрульна поліція, поряд із кримінальною поліцією, органами досудового розслідування, поліцією охорони, спеціальною поліцією та поліцією особливого призначення, виступає складовим елементом системи органів Національної поліції України. Нормативно-правову основу діяльності патрульної поліції як структурного підрозділу Національної поліції України становлять Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про Національну поліцію» та інші закони України, акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти. наявні нормативно-правові акти потребують термінового доопрацювання з урахуванням специфіки воєнного стану. Доводиться, що особливо важливо чітко окреслити повноваження патрульної поліції в умовах надзвичайних ситуацій для уникнення правових колізій. В умовах воєнного стану важливо підтримувати баланс між забезпеченням безпеки та гарантованими правами громадян. Патрульна поліція повинна мати чіткі вказівки щодо обмеження прав, щоб уникати зловживань і порушень, що зумовлено необхідністю тісної координації між патрульною поліцією та іншими органами державної влади, включаючи військові, задля забезпечення скоординованих дій в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що ефективне нормативно-правове регулювання діяльності патрульної поліції в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою для забезпечення правопорядку і безпеки в суспільстві. Це вимагає комплексного підходу, адаптації існуючих норм і впровадження нових механізмів мобільного реагування на виклики сьогодення

Ключові слова: Національна поліція України, патрульна поліція, нормативно-правове регулювання, забезпечення публічного порядку і безпеки, захист прав громадян.

The patrol police, along with the criminal police, pre-trial investigation bodies, security police, special police and special purpose police, is an integral part of the system of bodies of the National Police of Ukraine. The regulatory and legal basis for the activities of the patrol police as a structural unit of the National Police of Ukraine are the Constitution of Ukraine, international treaties of Ukraine, consent to the binding nature of which has been granted by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Law of Ukraine «On the National Police» and other laws of Ukraine, acts of the President of Ukraine and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine, as well as regulatory and legal acts. The existing regulatory and legal acts need urgent revision taking into account the specifics of martial law. It is especially important to clearly define the powers of the patrol police in emergency situations in order to avoid legal conflicts. Under martial law, it is important to maintain a balance between ensuring security and guaranteed rights of citizens. The patrol police must have clear instructions on limiting rights in order to avoid abuses and violations, which is due to the need for close coordination between the patrol police and other government agencies, including the military, to ensure coordinated actions under martial law. It should be noted that effective legal regulation of the patrol police activities under martial law is an integral part of ensuring law and order and security in society. This requires a comprehensive approach, adaptation of existing regulations and the introduction of new mechanisms for mobile response to today's challenges.

Key words: National Police of Ukraine, patrol police, regulatory and legal regulation, ensuring public order and security, protection of citizens' rights.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку сучасного суспільства однією з найважливіших функцій держави було забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Реалізація цієї функції в умовах європейської інтеграції та трансформації свідомості сучасного суспільства, які мають місце на цей час, зумовлюють перегляд традиційних уявлень правової науки щодо принципів юридичної діяльності, у тому числі адміністративної. Держава делегує патрульній поліції широке коло повноважень і покладає низку важливих завдань і функцій щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, запобігання правопорушенням та їх припинення. Переважну більшість зазначених завдань поліція реалізує в процесі здійснення адміністративної діяльності (навіть у законодавчому переліку її поставлено на перше місце), тобто під час виконання адміністративного законодавства, використання адміністративно-правових заходів впливу до громадян, посадових осіб та організацій [1, с. 178].

Отже, сьогодні, коли питання збереження життя українців, у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію нашої держави, а також із погіршенням становища, пов'язаного із незаконним обігом зброї та появою диверсійно-розвідувальних груп, надзвичайно важливою

постає проблема підтримки громадського порядку і контролю безпеки на вулицях населених пунктів та дорогах. Значна роль у її вирішенні відводиться патрульній поліції як органу правопорядку [2, с. 87]. Патрульна поліція – підрозділ Національної поліції України, що здійснює цілодобове патрулювання вулиць, а також першим реагує на виклики 102, з метою забезпечення публічного порядку і безпеки, захисту прав громадян, безпеки дорожнього руху, забезпечує публічний порядок і безпеку в разі проведення масових заходів, залучається до ліквідації наслідків аварії, катастрофи, стихійного лиха [3, с. 73; 4].

Стан опрацювання проблематики. Нормативно-правове регулювання діяльності патрульної поліції було предметом наукових досліджень Веселов М., Гусаров С., Дронік Д., Мердова О., Пилипів Р., Ярмачі Х., та інших провідних науковців. Однак, низка аспектів нормативно-правового регулювання діяльності патрульної поліції, потребують додаткового опрацювання.

Метою дослідження є визначення нормативно-правового регулювання діяльності патрульної поліції.

Виклад основного матеріалу. В умовах інтеграції України до європейської спільноти та демократичних реформ актуальною залишається проблема належного забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи.

З цієї метою держава створює систему органів, які мають забезпечити безпеку особи і держави, створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства. Одним із таких визначено Національну поліцію України та її підрозділи, у тому числі й патрульну поліцію [5, с. 186].

Підрозділи патрульної поліції займають особливе місце в системі Національної поліції України, оскільки вони є найбільш наближеними до населення, саме за результатами їх діяльності надається оцінка ефективності всієї поліцейської діяльності і визначається рівень довіри населення до поліції [6, с. 99].

Відповідно до частини 3 статті 13 Закону України «Про Національну поліцію», патрульна поліція, поряд із кримінальною поліцією, органами досудового розслідування, поліцією охорони, спеціальною поліцією та поліцією особливого призначення, виступає складовим елементом системи органів Національної поліції України [7].

Як свідчить аналіз, нормативно-правова база діяльності патрульної поліції в Україні містить низку чинних документів, які забезпечують правову базу для реалізації функцій цієї відомчої структури. Так, Конституція України визначає, що правоохоронна діяльність є виключною компетенцією держави, а поліція є основним органом державного управління у галузі забезпечення правопорядку і безпеки населення [8, с. 87].

Необхідно зазначити, що патрульна поліція виконує завдання із забезпечення публічного порядку й громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод і законних інтересів; запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних і адміністративних правопорушень, випадків насильства в сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню; забезпечення безпеки дорожнього руху; організації контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів із питань безпеки дорожнього руху [9, с. 28].

Як зазначає Дронік Д.С., на сьогодні систему нормативно-правових засад діяльності патрульної поліції складають чисельні нормативно-правові акти, які є «офіційними письмовими документами, прийнятими уповноваженими на те суб'єктами у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямовані на регулювання суспільних відносин, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування». Нормативно-правову основу діяльності патрульної поліції як структурного підрозділу Національної поліції України становлять Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про Національну поліцію» та інші закони України, акти Президента України та постанови Верховної Ради України, прийняті відповідно до Конституції та законів України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти [7; 10, с. 46-47].

Крім того, патрульна поліція у своїй діяльності керується актами Кабінету Міністрів України: «Про однострій поліцейських», «Про затвердження Положення про Національну поліцію», «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» та виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України. Серед останніх можна зазначити: Положення про патрульну службу МВС, затверджене наказом МВС від 02.07.2015 № 796; Інструкцію з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затверджена наказом МВС від 07.11.2015 № 1395; Інструкцію про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, нар-

котичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затверджена спільним наказом МВС України та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735, а також іншими нормативно-правовими актами [11, с. 56-58; 12, с. 634].

Також слід відмітити, що правове регулювання діяльності патрульної поліції визначається сукупністю нормативно-правових актів, які регламентують вказану діяльність у всіх сферах по запобіганню правопорушенням, виявленню, здійсненню необхідних заходів для припинення правопорушень, притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності, розгляду звернень громадян, а також виявлення й усунення причин, що сприяють виникненню будь-яких правопорушень [13, с. 67].

Отже, основні нормативно-правові акти, які чітко окреслили загальні завдання та функції поліції – це Закон України «Про Національну поліцію» та Положення про Національну поліцію, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, – відповідно до яких загальними завданнями патрульної поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [7]. Варто зазначити, що завдання Національної поліції України частково перехреснюються із завданнями, визначеними в Положенні про патрульну службу МВС, що затверджене наказом МВС України від 02 липня 2015 року № 796, і яке уточнює і деталізує порядок функціонування патрульної служби. Відповідно до цього Положення, основними завданнями патрульної служби є: 1) забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій; 2) запобігання кримінальним і адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню; 3) взаємодія із суспільством, що полягає у співпраці із населенням, громадськими організаціями, органами публічної влади, з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установа довірливих відносин між поліцією та населенням; 4) забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за додержанням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху [14, с. 46; 15].

Як зазначають Молокова А.Р., Бухтіярова І.Р. в умовах воєнного стану діяльність патрульної поліції України набуває нових, особливих аспектів, що пов'язані із підвищеним рівнем загрози громадській і державній безпеці. Патрульна поліція зберігає свої традиційні функції – забезпечення громадського порядку, безпеки дорожнього руху, реагування на правопорушення, але одночасно стикається з додатковими викликами, специфічними для періоду воєнного часу. Окреслимо ж ключові особливості та проблеми, з якими зіштовхуються патрульні, а також можливі шляхи їх вирішення. Особливостями діяльності патрульної поліції під час воєнного стану: 1. Розширення завдань та функцій. У період воєнного стану патрульна поліція залучається до виконання завдань, які не є типовими для мирного часу. Зокрема, вона співпрацює з військовими адміністраціями, здійснює охорону критичної інфраструктури, забезпечує евакуацію цивільного населення,

допомагає в організації обмежень руху в зоні бойових дій або на стратегічно важливих об'єктах. 2. Забезпечення безпеки під час повітряних тривог та обстрілів. Патрульні зобов'язані підтримувати громадський порядок навіть під час загрози ракетних ударів чи артилерійських обстрілів. Це включає як евакуацію громадян у безпечні зони, так і патрулювання для забезпечення дотримання комендантської години та обмеження пересування у небезпечних районах. 3. Збільшення навантаження на особовий склад. У зв'язку з високим рівнем загрози, поліцейські часто працюють в умовах перевантаження, що супроводжується моральним і фізичним виснаженням. Підвищення робочого навантаження та нестабільність умов можуть призвести до підвищеного рівня стресу і втоми. 4. Зміна системи реагування. В умовах воєнного стану час реагування на виклики змінюється через блокпости, обмеження на пересування, розширену зону патрулювання та перевірку документів. Усе це вимагає від патрульних поліцейських адаптивності та гнучкості в організації роботи. 5. Виконання спеціальних завдань у зоні бойових дій. У деяких випадках патрульна поліція працює в зонах, наближених до лінії фронту. Це вимагає додаткових заходів безпеки, включаючи забезпечення патрулів засобами індивідуального захисту, тактичними приладами та підготовкою для роботи в умовах бойових дій. 6. Додаткова робота із цивільним населенням. Поліцейські виконують не лише правоохоронні функції, але й функції соціальної допомоги – організовують евакуацію, забезпечують порядок під час роздачі гуманітарної допомоги, підтримують громадян психологічно [12, с. 635; 16].

Отже, базовим нормативно-правовим актом, який регламентує правові засади організації та діяльності Національної поліції загалом та патрульної поліції зокрема, є Закон України «Про Національну поліцію», в якому поряд із загальними повноваженнями, що стосуються всіх підрозділів поліції, передбачено повноваження, обумовлені специфікою діяльності зазначених суб'єктів, зокрема: щодо регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі; здійснення супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом; видання відповідно до закону дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погодження дозвілних документів у сфері безпеки дорожнього руху [17, с. 41].

Підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність патрульної поліції, містять сукупність положень як щодо профілактичної діяльності, так і щодо взаємодії. У п. 7 розділу I Положення про Департамент патрульної поліції, затвердженого наказом Національної поліції України від 6 листопада 2015 року № 73 (зі змінами від 05.09.2024 №947), в якому розкривається призначення патрульної поліції – служіння суспільству шляхом забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених зако-

ном, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Діяльність Департаменту здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [18].

Як зазначає Дронік Д.С., у спеціалізованій літературі зазначено, що існує понад тридцять міжнародних нормативно-правових актів у сфері адміністративної діяльності патрульної поліції [10, с. 48]. Так, С. В. Чирик вважає, що їх систему становлять: 1) унесвітні та регіональні міжнародні акти з прав людини; 2) міжнародні документи, присвячені діяльності органів поліції та її забезпеченню; 3) акти, прийняті міжнародними організаціями, які покликані розробляти стандарти у сфері діяльності патрульної поліції [19, с. 9].

До міжнародних нормативно-правових актів, які стосуються діяльності патрульної поліції, можна віднести:

– Конвенцію про дорожній рух (Відень, 8 листопада 1968 року);

– Конвенцію про дорожні знаки і сигнали (Відень, 8 листопада 1968 року);

– Європейську угоду про доповнення Конвенції про дорожній рух, відкриту для підписання у Відні (Женева, 1 травня 1971 року);

– Резолюцію 60/5, прийняту Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, «Підвищення безпеки дорожнього руху в усьому світі» від 26.10.2005 № 60/5. 3-поміж спеціальних міжнародних договорів важливим міжнародним документом для діяльності патрульної поліції є Конвенція про дорожній рух або Віденська конвенція про дорожній рух (Відень, 8 листопада 1968 року), яка була прийнята з метою підвищення безпеки дорожнього руху за допомогою стандартизації правил дорожнього руху. Країни-учасники конвенції визнають національні водійські посвідчення один одного без необхідності отримувати міжнародні посвідчення [17, с. 40; 20].

Висновки. Отже, наявні нормативно-правові акти потребують термінового доопрацювання з урахуванням специфіки воєнного стану. Особливо важливо чітко окреслити повноваження патрульної поліції в умовах надзвичайних ситуацій для уникнення правових колізій. В умовах воєнного стану важливо підтримувати баланс між забезпеченням безпеки та гарантованими правами громадян. Патрульна поліція повинна мати чіткі вказівки щодо обмеження прав, щоб уникати зловживань і порушень, що зумовлено необхідністю тісної координації між патрульною поліцією та іншими органами державної влади, включаючи військові, задля забезпечення скоординованих дій в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що ефективне нормативно-правове регулювання діяльності патрульної поліції в умовах воєнного стану є невід'ємною складовою для забезпечення правопорядку і безпеки в суспільстві. Це вимагає комплексного підходу, адаптації існуючих норм і впровадження нових механізмів мобільного реагування на виклики сьогодення

ЛІТЕРАТУРА

1. Чирик С. Шляхи вдосконалення законодавства України щодо принципів адміністративної діяльності патрульної поліції. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №3. С. 178-181.
2. Титаренко О. Нормативно-правове забезпечення діяльності патрульної поліції в Україні. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1050/1026>.
3. Пендюра М.М., Старицька О.О. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 276 с.
4. Стрельченко О.Г., Булик І.Л., Бухтіярова І.Г. Суб'єкти адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху за порушення правил зупинки, стоянки та паркування транспортних засобів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Випуск 1. 2023. С. 252–257.
5. Рямов О.О. Забезпечення патрульною поліцією правоохоронної функції держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 186-187.
6. Дронік Д.С. Завдання та функції патрульної поліції як структурного підрозділу Національної поліції України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. №3. С. 98-103.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (з наступними змінами та доповненнями)
8. Титаренко О. Нормативно-правове забезпечення діяльності патрульної поліції в Україні. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1050/1026>].
9. Ліщук Б.В. Нормативно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України: українські реалії та зарубіжний досвід. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6 том 2. С.27-32.
10. Дронік Д.С. Адміністративно-правові засади діяльності патрульної поліції в Україні: дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії. Спеціальність 081 – Право. Кропивницький. 2023. 241 с. .
11. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 432 с.
12. Молокова А.Р., Бухтіярова І.Р. Особливості діяльності патрульної поліції в період воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №6. С. 632-637.
13. Ярмачі Х., Пилипів Р., Веселов М. Адміністративно-правове регулювання діяльності патрульної поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні : монографія. Житомир, 2019. 240 с.
14. Сердюк А.М. Щодо визначення поняття і змісту основних завдань та функцій патрульної поліції України в сучасних умовах: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №3. С. 45-49.
15. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.07.2015 р. за № 777/27222. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>).
16. Гусаров С.М. Сучасний стан побудови організаційної структури Національної поліції України. *Проблеми сучасної поліцейстики* : тези доп. наук.-практ. конф. МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 32–37.
17. Дронік Д.С., Мердова О.М. Адміністративно-правові засади діяльності патрульної поліції в Україні : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2023. 252 с.
18. Положення про Департамент патрульної поліції : Наказ Національної поліції України від 05 вересня 2024 року №947. URL: <https://patrolpolice.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/Nakaz-947.pdf>.
19. Чирик С. В. Принципи адміністративної діяльності патрульної поліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2018. 22 с.
20. Конвенція про дорожній рух від 08 листопада 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_041#Text.